

Азарка, В.У. Шляхі ўдасканалення камунікатыўнай кампетэнцыі будучых настаўнікаў / В.У.Азарка // Проблемы профессиональной компетентности учителя начальных классов: материалы Международной научно-практической конференции, 14 ноября 2006 г. – Мн.: БГПУ, 2007. – С.82-83.

В.У.Азарка (Мінск)

ШЛЯХІ ЎДАСКАНАЛЕННЯ КАМУНІКАТЫЎНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ СТУДЭНТАЎ ФАКУЛЬТЭТА ПАЧАТКОВАЙ АДУКАЦЫІ

Зносіны адыгрываюць важную ролю ў любой прафесійнай дзейнасці, а тым больш у дзейнасці педагагічнай, паколькі з'яўляюцца асноўным сродкам, пры дапамозе якога і ў працэсе якога настаўнік вучыць, выхоўвае, вывучае навучэнцаў з мэтай удасканалення вучэбна-выхаваўчага працэсу.

Эфектыўнасць працы настаўніка прама залежыць ад таго, наколькі ён кампетэнтны (дасведчаны) у зносінах. Нярэдка пралікі абумоўлены не столькі недахопамі метадычнай падрыхтоўкі педагога, колькі несфарміраванасцю ў яго сферы прафесійна-педагагічных зносін: не раз мы былі сведкамі таго, як прафесіянал, спецыяліст у сваёй галіне не мог перадаць веды іншым людзям. Для настаўніка, такім чынам, камунікатыўная кампетэнтнасць з'яўляецца прафесійна значнай і патрабуе спецыяльна арганізаванага навучання.

Тэрмінам “камунікатыўная кампетэнтнасць” у псіхалага-педагагічнай літаратуры звычайна называецца здольнасць устанаўліваць і падтрымліваць неабходныя кантакты з людзьмі. У склад камунікатыўнай кампетэнтнасці, як правіла, уключаюць пэўную сукупнасць ведаў, уменняў і навыкаў, якія забяспечваюць эфектыўнае працяканне камунікатыўнага працэсу, у прыватнасці ўменне пашыраць (ці звужаць) круг зносін, вар'іраваць яго глыбіню, разумець і быць зразумелым партнёрам. Як сцвярджае Н.М.Савельева, найбольш эфектыўна працэс фарміравання камунікатыўнай кампетэнтнасці адбываецца пры ўмовах:

а) арыентацыі ўсіх вучэбных дысцыплін на развіццё камунікатыўнага ядра будучага настаўніка;

- б) стымулявання камунікатыўнага самаразвіцця будучага настаўніка;
- в) гуманізацыі ўзаемаадносін выкладчыка і студэнтаў [2].

Названыя ўмовы неабходна ўлічваць пры выкладанні лінгвістычных і лінгвадыдактычных дысцыплін на факультэце пачатковай адукацыі. Падчас іх вывучэння ў будучых настаўнікаў павінна быць перш за ўсё сфарміравана ўяўленне пра камунікатыўную кампетэнцыю як *уменне* параджаць маўленне ў адпаведнасці з патрабаваннямі жыцця і ўспрымаць яго з улікам задумы аўтара і абставін зносінаў, а таксама як *сістэму маўленчых паводзін*, у склад якой ўваходзіць валоданне камунікатыўнымі і сацыяльнымі ролямі, маўленчымі стратэгіямі і тактыкамі, этычнымі і этыкетнымі нормаў, што выражаюць прынятыя ў данай культуры спосабы зносінаў асобы з прадстаўнікамі розных сацыяльных груп у розных камунікатыўных сітуацыях [3, с. 105].

Найважнейшымі кірункамі фарміравання камунікатыўных уменняў і навыкаў з'яўляюцца ўзбагачэнне слоўніка, фарміраванне камунікатыўнай культуры, удаканаленне якасцей маўлення, развіццё ўмення стылістычна дыферэнцыраваць творы і захоўваць прынятыя нормы ў працэсе стварэння ўласных тэкстаў. Студэнты, такім чынам, павінны ўсвядоміць, што што аснову камунікатыўнай кампетэнцыі складае добрае валоданне літаратурнай мовай.

Працэс фарміравання камунікатыўных кампетэнцыі і кампетэнтнасці ўскладняюць умовы білінгвізму, у якіх мы працуем. Справа ў тым, што пры вывучэнні роднай і няроднай мовы вырашаюцца розныя задачы: у першым выпадку неабходна сфарміраваць лінгвістычную і камунікатыўную кампетэнцыю, а ў другім апошняя кампетэнцыя з'яўляецца прыярытэтнай. Такія падыходы звязаны з тым, што няродная мова – гэта мова памяці, як правіла, узнаўляючы ў свядомасці толькі тыя элементы (сінтаксічныя мадэлі сказаў, асобных выразаў, словазлучэнняў, слоў), якія маюць для асобы практычнае значэнне. У сувязі з гэтым неадкладнага вырашэння патрабуе задача пераадолення празмернай граматызацыі ў навучанні і ў змесце дыдактычнага матэрыялу.

Змест, сродкі, метады і прыёмы навучання мове як у школе, так і ВНУ павінны быць перагледжаны і арыентаваны на практычнае авалоданне

навучэнцамі ўсімі відамі маўленчай дзейнасці – гаварэннем, чытаннем, аўдзіраваннем, пісьмом. Па кожным відзе маўленчай дзейнасці неабходна сфармуляваць найважнейшыя для будучых настаўнікаў уменні і мэтанакіравана развіваць іх на аўдыторных і пазааўдыторных занятках. Не будзем забываць і ў пра тое, што ўдасканальванне камунікатыўнай кампетэнцыі адбываецца і ў працэсе фармальных і нефармальных зносін студэнтаў з выкладчыкамі.

Актуальнай застаецца задача рэалізацыі знешніх і ўнутраных сувязей паміж вучэбнымі прадметамі з мэтай ажыццяўлення комплекснасці і перспектывнасці выпрацоўкі пэўных ўменняў. Адзін са шляхоў рашэння пастаўленай задачы – распрацоўка адзінай для розных дысцыплін методыкі працы з вучэбнымі тэкстамі – навуковымі тэкстамі з падручнікаў, дапаможнікаў, часопісаў, тэкстамі лекцый, мастацкімі і публіцыстычнымі тэкстамі, творчымі працамі школьнікаў. Аднолькавыя прыёмы ўспрымання, аналізу, перапрацоўкі і параджэння маўленчых твораў могуць стаць асновай камунікатыўных і адначасова прафесійных уменняў і навыкаў будучага настаўніка.

Пры фарміраванні камунікатыўнай кампетэнцыі неабходна ўлічваць маўленчыя патрэбы студэнтаў і выкарыстоўваць з гэтай мэтай такія прыёмы, як папярэдні аналіз тэкстаў розных тыпаў і стыляў, складанне кампазіцыйных схем, планаў, рабочых матэрыялаў, рэдагаванне негатыўных тэкстаў, удакладненне камунікатыўнай задачы, адрасата, умоў маўленчай сітуацыі, абмеркаванне прыкладных варыянтаў вусных і пісьмовых выказванняў.

Заданні павінны насіць як прыватны, так і вучэбна-камунікатыўны характар: у першым выпадку яны скіраваны на выпрацоўку канкрэтнага камунікатыўнага ўмення, якое не суадносіцца з маўленчай сітуацыяй (напрыклад, падрыхтаваць разгорнуты адказ на пытанне, пазнаёміцца з аўтарызаванай схемай рэферата і лексічнымі сродкамі перадачы зместу); у другім – на выпрацоўку камунікатыўных уменняў у межах маўленчай сітуацыі (напрыклад, напісаць разгорнутую анатацыю на навуковы артыкул для выкарыстання гэтага матэрыялу ў рэфератыўнай частцы курсавой ці дыпломнай працы). Камунікатыўныя заданні можна выкарыстоўваць не толькі

на практычных занятках, а і на лекцыях, дзе, напрыклад, можа быць арганізавана праца з індывідуальнымі апытальнымі лістамі, гутаркі па змесце папярэдніх лекцый (яны прадугледжваюць элементы структурна-зместавага аналізу тэксту запісанай лекцыі), праблемныя пытанні па тэме можна абмеркаваць у час заняткаў ці раскрыць у эсе, сачыненнях, напісаных у навукова-папулярным ці публіцыстычным стылі.

Вучэнне ўяўляе сабой непарыўны працэс сумеснай дзейнасці педагога і навучэнца, у якім пажадана чаргаваць разнастайныя формы работы – калектыўныя, групавыя, індывідуальныя. Так, групавая дзейнасць садзейнічае развіццю ў студэнтаў здольнасці да міжасабовых узаемадзеянняў і зносін, фарміруе ў іх уменні выконваць розныя камунікатыўныя і сацыяльныя ролі – адрасата і адрасанта, арганізатара, выканаўцы, кантралёра, – акрамя таго, садзейнічае актыўнаму засваенню матэрыялу, удасканаленню сістэмы ведаў. Індывідуальныя заданні, у сваю чаргу, рэалізуюць двухбаковыя сувязі выкладчыка і студэнтаў, забяспечваюць станаўленне прафесійных уменняў і асобасных уласцівасцей.

Разуменне працэсу навучання як мэтанакіраванай дзейнасці па авалоданню спецыяльнымі ўменнямі і навыкамі садзейнічае таму, што студэнт свядома выходзіць з сябе як асобы, неабходныя ў далейшай прафесійнай дзейнасці. У прыватнасці, асоба, у якой на высокім узроўні сфарміравана камунікатыўная кампетэнцыя, валодае такімі рысамі, як скіраванасць на другога чалавека, эмпатыя, уменне адекватна ўспрымаць сябе і іншых людзей.

Такім чынам, улічваючы гуманітарны характар прафесіі педагога, з мэтай забеспячэння належнага ўзроўню падрыхтоўкі студэнтаў факультэта пачатковай адукацыі ў вучэбным працэсе неабходна звярнуць асаблівую ўвагу на фарміраванне камунікатыўнай кампетэнтнасці.

Сістэмнасць і комплекснасць фарміравання камунікатыўнай кампетэнтнасці будучых настаўнікаў пачатковых класаў могуць быць забяспечаны праз фактычныя міжпрадметныя сувязі вучэбных дысцыплін, практычную накіраванасць лінгвістычнай і лінгвадыдактычнай падрыхтоўкі,

аднастайнасць метадаў і прыёмаў працы з “вучэбным тэкстам”, адзінства выхаваўчых задач па фарміраванню прафесійна значных уласцівасцей педагога.

Павінна быць распрацавана сістэма практыкаванняў, якая б забяспечвала комплекснае развіццё розных відаў маўленчай дзейнасці; садзейнічала б засваенню найважнейшых паняццяў з лінгвістыкі тэксту; фарміравала веды пра псіхалінгвістычныя асаблівасці параджэння маўлення; удасканальвала і паглыбляла прафесійную падрыхтоўку студэнтаў.

Літаратура

1. Маркова А.К. Психология профессионализма. М., 1996.
2. Савельева Н.Н. Педагогические условия развития коммуникативной компетентности [Электронный ресурс] / Труды Дальневосточного государственного технического университета. Вып. 129. — Режим доступа: <http://old.festu.ru/ru/structure/library/Library/science/s129>.
3. Учебный словарь: русский язык, культура речи, стилистика, риторика / Т.В.Матвеева.— М: Флинта: Наука, 2003.